

Er is geen alternatief

geen houdbare samenleving zonder de eerbiediging van natuurwetten

De huidige discussie over economie, ecologie en sociale duurzaamheid is contra-productief. In plaats van de werkelijke problemen te bespreken, wordt gevluht in (te) grote complexiteit en irrelevante details. Die suggereren dat er beleid wordt gevoerd, terwijl dat niet het geval is. De meest recente voorbeelden zijn de toeslagen-affaire en het stikstof-dossier. Als de politiek de door haar zelf gestelde doelen wil bereiken, dan zal ze in de eerste plaats enkele fundamentele uitgangspunten, of zelfs 'natuurwetten', moeten eerbiedigen; er is geen alternatief:

- toenemende complexiteit vormt een grote bedreiging voor de samenleving; in het verleden zijn er hele beschavingen aan ten onder gegaan;
- in een eindige wereld is eindeloze materiële groei onmogelijk;
- het financiële bestel behoort ondergeschikt te zijn aan de reële economie, die vervolgens weer ondergeschikt is aan menselijke / maatschappelijke doelstellingen, zoals die door de parlementaire democratie tot uitdrukking worden gebracht;
- in een vrije-markt economie, worden maatschappelijke doelen bij sterke voorkeur nagestreefd door middel van het marktmechanisme, in het bijzonder prijsprikkels;
- het eenzijdig domineren van publieke, dan wel private waarden, loopt doorgaans verkeerd af;
- het morele gezag is uiteindelijk voorbehouden aan het democratisch bestel, ondersteund door de bijbehorende instituties. Efficiëntie en rationaliteit zijn niet hetzelfde als moraliteit.

Deze wetmatigheden zijn de afgelopen 30 a 40 jaar ontkend of (doelbewust) genegeerd (zie Remkes). De discussies leveren vooral ritueel beleid op, waarbij de politiek vooruitvlucht door het formuleren van steeds meer ambitieuze en steeds minder realistische doelstellingen voor de verre toekomst. De politiek zal kleur moeten bekennen. Het kan niet zo zijn dat partijen bij de komende verkiezingsdebatten wel kunnen claimen de doelen te halen, zonder zich goeddeels te committeren aan de hieronder genoemde vijf concrete beleidslijnen. Die volgen namelijk rechtstreeks en onvermijdelijk uit de bovengenoemde (a-politieke) wetmatigheden en vormen de enige realistische route naar de reeds omarmde doelen; er is geen alternatief ! Als politieke partijen dergelijk beleid niet voor hun rekening willen nemen, moeten ze zich terugtrekken uit de discussie, zodat die niet langer door irrelevante details wordt gefrustreerd. Of, zoals een vertegenwoordiger van Oceanië tijdens klimaatconferentie op Bali (2007) aan de Amerikaanse president Bush toevoegde: *'if you don't take the lead, then get out of the way'*.

1 Regulerende heffingen op CO₂ en Stikstof; internalisering van externe kosten;

Om de grote milieuvraagstukken zoals de klimaat- en de stikstofproblematiek op te lossen zullen de hoeveelheden broeikasgassen (CO₂ eq.) en stikstof (N) die in het milieu terecht komen aanzienlijk moeten verminderen. Dat kan alleen effectief worden bereikt door middel van regulerende heffingen, waardoor de verantwoordelijkheid voor de vermindering bij burgers en bedrijven wordt gelegd en de werkelijke kosten van milieugebruik in rekening worden gebracht ('true price'). Het gaat dan om uniforme heffingen, die uiteindelijk voor alle maatschappelijke sectoren dezelfde moet worden. De heffingen zijn 'regulerend', d.w.z. zo hoog dat de gestelde doelen worden bereikt. De opbrengsten van de heffing kunnen worden gebruikt om de maatschappelijke transitie (via technologie, efficiëntieverhoging of vermindering van consumptie- en energievraag) te faciliteren. Ook kan de politiek kwetsbare burgers en/of bedrijven uitzonderingen gunnen.

- Voor CO₂ gaat het dan om de emissies van verwarming, auto, trein, vliegtuig, elektriciteitsproductie, maakindustrie en datacenters. Omdat elk molecuul CO₂ in de atmosfeer dezelfde uitwerking heeft is een uniforme heffing /prijs de enige 'rechtvaardige' manier. Het veel te ingewikkelde en daardoor niet-effectieve Emissie Handelssysteem kan komen te vervallen; het geeft perverse prikkels en leidt tot ongewenste speculatie.

- Voor stikstof gaat het om heffingen op veevoer en kunstmest, zodanig dat de N-stroom naar het milieu voldoende afneemt om binnen de (internationale) doelstellingen te blijven.

Actie;

- *Invoering van een uniforme C-heffing van 50 €/ton CO₂ per 2021, oplopend naar 100 €/ton en verder na de vorming van een NW-Europese coalitie:* []
- *Invoering van een N-heffing op veevoer en kunstmest* []

2 Noord-West Europese Coalitie als Level Playing Field

De invoering van regulerende heffingen is de afgelopen decennia gefrustreerd door claims op een mondiaal gelijk speelveld. Bedrijven waren alleen bereid om met heffingen akkoord te gaan als iedereen in de wereld mee zou doen. Maar het is niet realistisch en ook niet eerlijk om (kleine) bedrijven in ontwikkelingslanden qua technologie en sociale omstandigheden te vergelijken met bedrijven in de westerse landen.

Het antwoord op deze impasse is de al decennialang bepleite ‘coalition of the willing’. De Franse president Macron heeft herhaaldelijk voorgesteld om in NW-Europa tot zo’n coalitie te komen. Het zou in eerste instantie kunnen gaan om Frankrijk, Duitsland en de BeNeLux-landen. Daarbinnen zouden heffingen (en ander beleid) kunnen worden ingevoerd. Voor CO₂ zou het gaan om heffingen van aanvankelijk 50 €/ton, na 2023 oplopend naar 100 €/ton en verder. Aan de buitengrenzen van de coalitie worden invoerheffingen geheven, naar gelang de hoeveelheid CO₂ die bij de productie is vrijgekomen. Op die manier wordt een realistisch ‘level playing field’ gerealiseerd, waarin bedrijven dezelfde concurrentiepositie hebben. De verwachting is dat andere landen zich bij de coalitie zullen aansluiten. Nederland heeft een dergelijke ontwikkeling tot nu toe diplomatiek gefrustreerd door middel van de Hanze-coalitie van kleinere Noord-Europese landen.

Actie; Nederland moet alsnog ingaan op de voorstellen voor een NW-Europese coalitie []

3 Hervorming van het financiële bestel

Een zeer belangrijke drijvende kracht achter de duurzaamheidsproblematiek is het financiële bestel. De financiële economie heeft zich losgemaakt van de reële economie en is die vervolgens gaan domineren. In Nederland is de financiële sector 3 x zo groot als de reële economie en volgens verschillende onderzoeken schadelijk voor de (reële) economische ontwikkeling. De twee belangrijkste problemen zijn de macht van de aandeelhouder en de verstrengeling van publieke en private verantwoordelijkheden. Enkele grote bedrijven (waaronder Unilever) hebben de afgelopen jaren concrete plannen gemaakt voor grootschalige investering in duurzaamheid. De uitvoering daarvan werd succesvol tegengehouden door aandeelhouders die dividend wilden ‘cashen’ en alleen maar gericht zijn op de korte termijn.

Het huidige financiële bestel kan ‘feodaal’ worden genoemd ‘omdat grote publieke belangen in handen zijn gekomen van een kleine private elite’.

- Het eerste belang is de geldschepping die nodig is om in een groeiende economie (of bij lichte inflatie) de prijzen op het gewenste niveau te houden. Gevolg van de nu private geldschepping is dat de Nederlandse belastingbetaler jaarlijks 20 a 50 miljard € misloopt en de economie structureel zeer instabiel is geworden.
- Het tweede belang is het veilig bewaren/sparen van geld. Burgers zijn nu verplicht om hun geld te laten bewaren door private banken. Daardoor ontstaat de noodzaak om bij financiële crises de banken te redden tegen onvoorstelbare bedragen. Als gevolg hiervan is de bancaire winst privaat en het verlies voor de rekening van de publieke belastingbetaler.
- In de derde plaats wordt de situatie nu gecompliceerd door de Europese Corona steun. Bij het Verdrag van Maastricht is ten onrechte besloten dat voortaan alleen private partijen en niet meer de overheden geld mogen scheppen. Dat leidt ertoe dat de Europese Unie zich extreem afhankelijk heeft gemaakt van de financiële markten. Om die overeind te houden worden er duizenden miljarden ingepompt, die de reële economie niet of nauwelijks bereiken. Een belangrijk deel van

die bedragen moet ten onrechte en onnodig door volgende generaties (gedurende 40 jaar) worden terugbetaald. De gevolgen voor de arm-rijk verhoudingen zijn extreem.

- In de vierde plaats wordt de richting van de economische ontwikkeling door deze situatie bepaald door de belangrijkste actoren in het financiële bestel, in plaats van de democratische gemeenschap. Op zoek naar het hoogste rendement, wordt het te veel gecreëerde geld vooral ingezet voor de (wereldwijde) toe-eigening van commons, met alle ecologische en sociale gevolgen van dien.

Actie;

Hervorming van het financiële bestel is de meest dwingende voorwaarde voor duurzaamheid, met als concrete acties:

- ***het terugbrengen van de geldschepping onder publieke verantwoordelijkheid door herziening van het verdrag van Maastricht; diplomatieke inzet*** []
- ***het opzetten van een publieke bank waar burgers hun geld veilig kunnen stallen (zoals onlangs voorgesteld door de WRR)*** []

4 De overheid als verantwoordelijke voor de ‘commons’

Het valt niet te beredeneren of te legitimeren waarom lucht, water, natuur en soms zelfs landbouwgronden privaat eigendom zouden moeten zijn. Samen met veel culturele waarden vormen ze de ‘commons’ die van iedereen zijn en daarom door de overheid worden beheerd en beschermd. Door de eeuwen heen, maar vooral ook de afgelopen decennia, oefenen belanghebbenden druk uit om die ‘commons’ te privatiseren en zich toe te eigenen. Dit wordt versterkt door de actuele ontwikkelingen in het financiële bestel, waarbij het teveel aan (privaat) gecreëerd geld zijn weg zoekt naar de ‘commons’ van de reële economie (in het bijzonder grond en infrastructuur). Dit komt neer op grootschalige ‘onteigening’ van de gemeenschap. De gevolgen zijn verlies van natuur, stijgende grondprijzen en vooral verlies van zelfbeschikking. De privatisering van de (publieke) energiesector is hiervan een voorbeeld. Het probleem doet zich ook voor wanneer buitenlandse investeerders (van buiten de EU) in Nederland grond of infrastructuur kopen (nog afgezien van woningen). De democratische zeggenschap over het gebruik van de eigen omgeving wordt daardoor ondermijnd

Actie; *Herstel van de balans tussen publiek en privaat eigendom;*

beheer en behoud van de ‘commons’ als publiek eigendom. []

5 De morele verantwoordelijkheid van de politiek

Volgens de politiek filosoof Hannah Arendt gaat politiek om meningsverschillen over moraal. De hierboven genoemde beleidslijnen vormen voor werkelijke ‘duurzaamheid’ een absolute voorwaarde. Maar omdat ‘duurzaamheid’ in wezen een morele keuze is, hebben die beleidslijnen tegelijkertijd ook een morele component. Die komt onder meer tot uiting in de huidige situatie, waarbij de ‘commons’ niet worden beschermd, terwijl de private toe-eigening (vermarkting) van die ‘commons’ door de structuur van het huidige financiële bestel juist wordt gestimuleerd.

Zo speelt ook Nederland een grote rol in de mondiale ‘landgrab’, waarbij westerse investeerders in oostelijk Europa (Roemenië, Oekraïne) en in de Derde wereld op grote schaal grond ‘kopen’ met geld dat door private banken ‘uit het niets’ is gecreëerd. Hoe zouden Nederlanders het vinden wanneer ‘hun’ landbouwgronden en andere infrastructuur voor een groot deel in handen zouden komen van Chinezen of Arabieren, die daar dan produceren voor hun eigen markten? Deze vorm van toe-eigening laat zich moreel moeilijk legitimeren en kan als een vorm van neo-kolonialisme worden gezien. Vroeger veroverden wij de wereld, tegenwoordig ‘kopen’ we die gewoon. Het betekent een ondermijning van de soevereiniteit van de betreffende landen en het leidt aldaar tot grote aversie jegens het Westen. Het ziet er naar uit dat Nederland over honderd jaar opnieuw zijn verontschuldigen zal moeten aanbieden voor deze gedateerde morele houding.

Actie: *Herijking van buitenlands beleid en ontwikkelingssamenwerking* []

Bijlagen: Werkdocument Politiek van de Menselijke Maat

Ondersteuning van burgers en bedrijven bij hun transitieopgave naar duurzaamheid